

De Canarische endiem *Bucculatrix chrysanthemella* (Lepidoptera: Bucculatricidae) in België en Nederland

Jan Soors
Tymo S.T. Muus
Chris Snyers

Trefwoorden

Exoot, struikmargriet

Entomologische Berichten 76 (5): 162-164

In verschillende tuinen en veranda's in België en Nederland werd samen met de aankoop van struikmargrieten de ooglapmot *Bucculatrix chrysanthemella* geïntroduceerd. In België werd de soort in 2013 te Mechelen gevonden en ze kon zich gedurende de daarop volgende zachte winter in de vrije natuur handhaven. Dankzij de ontwikkeling van een vrij grote populatie op één enkele plant werd de associatie met de waardplant struikmargriet duidelijk. De soort blijkt ook al eerder in België én Nederland te zijn waargenomen.

Inleiding

Onlangs is *Bucculatrix chrysanthemella* Rebel (figuur 1) in Nederland en België waargenomen. Deze van oorsprong endemische soort van de Canarische Eilanden is de laatste jaren elders in Europa gevonden, onder meer in Engeland en Frankrijk (Cocquempot & Nel 2009, Terry 2012). De voornaamste voedselplant is de struikmargriet (*Argyranthemum frutescens*) (Klimesch 1979). In België werd de soort van deze plant gekweekt. Als Nederlandse naam stellen wij de naam struikmargrietooglapmot voor.

Bucculatrix chrysanthemella behoort tot de familie van de ooglapmotten. Deze familie betreft zeer kleine vlindersoorten. De spanwijdte varieert van 7 tot 9 millimeter en de vlinders worden gekenmerkt door de opstaande schubben op de kop en zogenaamde ooglapjes, wat in werkelijkheid verdikkingen aan de basis van de antennen zijn. Nederland kent zestien vertegenwoordigers (Muus & Corver 2015) en België veertien (Steenman & De Prins 2015). Hieronder bevindt zich één exoot die enkele jaren terug in beide landen nieuw werd ontdekt voor het Europese continent: de Amerikaanse ooglapmot, *Bucculatrix ainsliella* (Murtfeldt). De larve van deze soort mineert op Amerikaanse eik (*Quercus rubra*). Alle Nederlandse leden van deze vlinderfamilie zijn in de eerste fase van het larvale stadium mineerders, vervolgens leven de larven, bij de meeste soorten van de familie, vrij op het blad (Bengtsson & Johansson 2011). Het feit dat de vlinders klein zijn en een onopvallend rupsstadium hebben, maakt dat deze soorten door weinig waarnemers worden opgemerkt.

Herkenning

Op het eerste gezicht kunnen de 6.5-7.5 mm kleine vlinders worden verward met *B. maritima* (Stainton) en *B. noltei* (Petry). De eerste soort leeft op zulte (*Aster tripolium*) en de tweede op bijvoet (*Artemisia vulgaris*) (Muus & Corver 2015). Van deze drie soorten zijn *B. maritima* en *B. chrysanthemella* het meest variabel. Er is een helder oranjebruine vorm en een donkerbruine vorm, in beide gevallen met een donkere vlek langs het midden van de

achterrand van de voorvleugel. Bij *B. maritima* is deze vlek vaak compact en deze bestaat uit enkele opgerichte schubben. Het meest karakteristiek is de witte wortelstreep die bij *B. chrysanthemella* tot na het midden doorloopt (figuur 1), terwijl deze bij *B. maritima* eindigt bij het midden van de voorvleugel. *Bucculatrix noltei* mist deze wortelstreep, daarnaast is de kopbehaarung eenkleurig oranje in tegenstelling tot de tweekleurige beharing bij de andere twee soorten. Uit België is ook de zeer zeldzame *B. humiliella* Herrich-Schäffer bekend, een veelal grauwe soort met ontbrekende of korte zwarte wortelstreep. De genitaliën zijn geïllustreerd in Klimesch (1979).

Verspreiding

Bucculatrix chrysanthemella is al zeer lang bekend van de Canarische eilanden (waar zij beschreven is uit Tenerife) en wordt beschouwd als een endiem voor dat eiland, of voor de eilandengroep (Klimesch 1979). De laatste jaren is de soort ook gemeld uit Italië (2006 in San Remo), Finland (2006 en 2007 in Kangasniemi), Frankrijk (2008 in d'Olonne-sur-Mer) en Engeland (2009 in Bishops Stortford) (Costanzi et al. 2008, Cocquempot & Nel 2009, Siloaho 2008, Terry 2012).

We kunnen hier nu de volgende adventieve vermeldingen voor de Benelux aan toevoegen:

Materiaal België Mortsel, 23.ix.2010, leg. L. Jansen (det. C. Snyers); Mechelen, 22.ix.2013 (2 ex., copula); 25.x.2013 (1 ex.); 4.iv (1 ex.), 12.vi (4 exx.), 18.vi (5 exx.), 19.vi (5 exx.), 20.vi (3 ex.), 22.vi (35 ex. mijnen, cocons en adulten, vedi C. Snyers), 23.vi (10 ex.), 24.vi.2014 (10 ex.), op of rondom *Argyranthemum frutescens*, leg. en det. J. Soors; Mortsel, 7.vi.2014, leg. S. Baeten (det. C. Snyers, col. T. Muus); Aartselaar, 20.i.2015 (> 500 exx.), 27.i.2016 (5 exx.), meegevoerd met *A. frutescens*, leg. F. Vorsselmans (det. C. Snyers); Mol-Millegem, 16.ii.2015, 16 cocons op *A. frutescens*, leg. C. van Steenwinkel.

Materiaal Nederland Alkmaar 'de Mare', 25.iv. en 6.viii.2010, leg. J. van Roosmalen (op licht, det. T. Muus); Amsterdam 'Wilmke-breek', 4.ix.2013, leg. T. Knol (op licht, det. T. Muus).

1. De vlinder van *Bucculatrix chrysanthemella*, helder oranjebruine vorm. Foto: Tymo Muus
1. The adult of *Bucculatrix chrysanthemella*, the bright orange-brown variety.

2. Imago, bladminen en cocon van *Bucculatrix chrysanthemella*. Foto: Chris Snyers
2. Adult, leaf mines and cocoon of *B. chrysanthemella*.

3. Rups van *B. chrysanthemella* op de waardplant. Foto: Chris Snyers
3. Larva of *B. chrysanthemella* on the host plant.

4. Een cocon met excuviae van *Bucculatrix chrysanthemella* op struikmargriet. Foto: Tymo Muus
4. A cocoon with excuviae of *Bucculatrix chrysanthemella* on marguerite daisy.

De eerste Belgische vondst werd in Mechelen door de eerste auteur in het najaar van 2013 gedaan, toen hij een copula fotografeerde op een toen nog onbekende tuinplant. Het leek te gaan om *B. maritima*, maar zowel de vindplaats als het uiterlijk van de vlinders was aanleiding tot twijfel. De eerste auteur ging gericht op zoek naar nieuwe vlinders en toen de plant struikmargriet bleek te zijn, de waardplant van *B. chrysanthemella*, was de juiste determinatie een feit. Dit leidde tot nog tal van waarnemingen uit 2014 en 2015, onder meer talrijke mijnen, rupsen en vlinders werden waargenomen. De populatie in Mechelen leverde ook na de winter nog vlinders op; dit ondersteunt de gedachte dat de soort zich hier voor langere tijd kan handhaven. Vervolgens is de soort herkend op drie andere vindplaatsen, allen in de provincie Antwerpen.

De soort bleek uiteindelijk ook in Nederland opgemerkt en is bekend van twee vindplaatsen, Alkmaar en Amsterdam, respectievelijk in 2010 en 2013 op basis van met uv-licht gevangen vlinders. Dit Nederlands materiaal van *B. maritima* werd zodanig

ver van de zilte gebieden verwijderd dat het nog eens onder de loep werd genomen. De tweede auteur herkende deze exemplaren als *B. chrysanthemella*. Het Amsterdamse exemplaar werd gevangen in een nabij een bloemenkwekerij gelegen tuin.

Levenswijze

In tegenstelling tot hetgeen bij dit geslacht gebruikelijk is, kent de soort een vrijwel geheel minerende levenswijze op *Argyranthemum frutescens* (struikmargriet), *A. teneriffae* en *Gonospermum fruticosum*. De mijn die op deze planten gemaakt wordt start met een lange gang met centrale frass waarna de oudere rups een vlekmyjn vormt, doordat ze via een snede in de bladrand in het bladweefsel mijnt (figuur 2). De rupsen zijn circa 4-5 mm in lengte en hebben een grijs-lichtgroene kleur, vooral de rugzijde is wat grijzer (figuur 3). Het nekschild is minder uitgesproken en kent hooguit enkele zwarte vlekken, een anaalschild ontbreekt. De kop vertoont een enigszins bruine kleur. De rups verpopt

op de stengel of onder of op een blad in een helder wit coconetje (figuur 4). De soort is naar alle waarschijnlijkheid bivoltien en kent een vliegperiode in open lucht die, gebaseerd op onze waarnemingen, loopt van begin april tot eind oktober met een piek van eind juni tot begin augustus. Costanzi *et al.* (2008) vermoeden een vliegtijd van maart-april en oktober-november. Rupsen zijn op de Canarische Eilanden vooral in het voorjaar waargenomen (Klimesch 1979). Wij hebben rupsen hoofdzakelijk aantreffen in mei en juni. Het is zeer aannemelijk dat de soort zich in een hoog tempo kan voortplanten, waardoor een derde partiële generatie ook tot de mogelijkheden behoort. Als planten binnenshuis geplaatst worden, dan kunnen de vlinders het hele jaar door gezien worden.

Inburgering?

Struikmargriet wordt op vrij grote schaal gekweekt en is sinds enige jaren, geholpen door een lange en uitbundige bloeiperiode, populair geworden in tuincentra. Zo belandt de plant in Vlaanderen en Nederland in tuinen en op veranda's. De plant is eenjarig en gewoonlijk niet winterhard, hetgeen de overleving van populaties *B. chrysanthemella* in de open lucht in normale

winters (met geregeld temperaturen beneden het vriespunt) waarschijnlijk onmogelijk maakt. Ook Siloaho (2008) noemt een vestiging in de Noord-Europese landen niet aannemelijk. In milde winters zou de soort wel voor meerdere jaren op overblijvende planten een adventief bestanddeel van de fauna kunnen vormen. De kans dat de soort zich vestigt in kassen waar struikmargriet worden gekweekt is wel erg groot. Omdat de mijnen en vlinders nauwelijks opvallen en vooralsnog geen opvallende schade lijken aan te richten, kunnen met *B. chrysanthemella* aangetaste planten vervolgens ook eenvoudig in de handel verspreid worden. Met name in het mediterrane gebied is uitbreiding aannemelijk (Costanzi *et al.* 2008). Wij verzoeken iedereen uit te kijken naar op *B. maritima* gelijkende vlinders in de nabijheid van struikmargriet en die aan ons te melden of foto's op Waarneming.nl te plaatsen.

Dankwoord

Wij bedanken de waarnemers voor het delen van hun waarnemingen en Jacques Nel (Frankrijk) voor nuttige correspondentie en het toezenden van overdrukken.

Literatuur

- Bengtsson BÅ & R Johansson 2011. Fjärilar: Bronsmalar-rullvingemalar. Lepidoptera: Roeslerstammiidae-Lyonetiidae. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna, DE 1-13. ArtDatabanken, SLU.
- Costanzi M, Cocquempot C, Nel J & M Belgiovine 2008. Un nuovo minatore fogliare su margherita da vaso in Liguria. *Culture Protette* 37(12): 74-78.
- Cocquempot C & Nel J 2009. *Bucculatrix chrysanthemella* (Rebel, 1896) introduit en France (Lepidoptera Bucculatricidae). *L'Entomologiste* 65: 71-73.
- Klimesch J 1979. Beiträge zur Kenntnis der Microlepidopteren-Fauna des Kanarischen Archipels. 2. Bucculatricidae, Gracillariidae, Phyllocnistidae, Lyonetiidae. *Vieraea* 8: 147-186.
- Siloaho R 2008. *Bucculatrix chrysanthemella* Rebel 1896 (Bucculatricidae) found in Finland. *Baptria* 33: 142-143.
- Terry R 2012. *Bucculatrix chrysanthemella* Rebel, 1896 (Lep.: Bucculatricidae) new to Britain. *Entomologist's Record and Journal of Variation* 124: 59-63.

Geaccepteerd: 29 mei 2016

Summary

The Canarian endemic *Bucculatrix chrysanthemella* (Lepidoptera: Bucculatricidae) in Belgium and the Netherlands

In a few gardens and on several verandas in Belgium and the Netherlands, the ornamental plant *Argyranthemum frutescens* (marguerite daisy) was introduced and with it the associated micro moth *Bucculatrix chrysanthemella* (Rebel), which is endemic to the Canary Islands. There have been multiple records from Belgium of this adventive arrival since 2013. Due to the extremely mild winter of 2013-2014, the moth managed to survive outdoors and built up a quite large population in the garden of the first author on one single hostplant. Once the host plant was known, the species could be recognized. After this discovery, the species was also recognized amongst material from the Netherlands. The life cycle, distribution and records of *B. chrysanthemella* are presented.

Jan Soors
Jan Bolstraat 26
B-2800 Mechelen
België
jan.soors@inbo.be

Tymo Muus
Hogewal 137
8331 WP Steenwijk
Nederland

Chris Snyers
Rendierstraat 14/2
2610 Wilrijk
België